

7. Єфіменко Н. А. Теоретичні засади відтворення якості основного капіталу підприємств / Н.А. Єфіменко // Актуальні проблеми економіки . — 2010. — № 5(107). — С. 74—84.

8. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. — Спосіб доступу: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/index.html>

9. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін: 3-тє вид., перероб. та доп. — К. : КНЕУ, 2001. — 460 с.

10. Козьменко С. Н. Амортизація і оптимальні строки експлуатації техніки / С. Н. Козьменко, Т. А. Васильєва, С. П. Ярошенко та ін. — Суми : Ділові перспективи, 2005. — 223 с.

11. Плотников О.В., Криворучкіна О.В. Екологічні, геологічні та економічні фактори розвитку сировинної бази Криворізького залізрудного району // Геолого-мінералогічний вісник. — 2003. — № 2. — С. 5—20.

12. Офіційний сайт Публічного акціонерного товариства «Криворізький залізрудний комбінат» [Електронний ресурс]. — Спосіб доступу: <http://www.ktruda.dp.ua/>

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 339.7

С.О. Прісняк, асистент кафедри міжнародних фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОВІДНІ СВІТОВІ ФІНАНСОВІ ГРУПИ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто особливості діяльності на банківському ринку України провідних банків з іноземним капіталом. Досліджено співробітництво банків з дочірніми структурами ТНК. Розглянуто стратегії банків на ринку України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Іноземний капітал, іноземні банки, фінансовий ринок, стратегія «збирання вершків», злиття банків, конкуренція.

Вступ. Діяльність іноземних банків на ринках країн Центральної і Східної Європи та України зокрема складний і багатогранний процес, який суттєвим чином трансформував банківські системи зазначених країн. Експансія іноземних банків в Україні активно розпочалась з 2005 року. Відправним моментом було придбання австрійською групою «Райффайзен» банку «Аваль». Ця угода стала знаковою, а купівля вітчизняних банківських установ провідними фінансовими групами стала масовим явищем. Експансія, що мала місце в 2005—2008 роках змінилась на більш зважену політику щодо українського банківського ринку. Деякі європейські фінансові групи покинули ринок України, деякі оптимізували наявні структури з урахуванням сучасних реалій.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження різних аспектів діяльності іноземних банків привертають увагу багатьох зарубіжних і вітчизняних фахівців. Діяльність іноземних банків на ринку України досліджували, зокрема, І.О. Барановський, З.М. Васильченко, В.М. Вербенська, О.В. Дзюблюк, М.І. Диба, І.Б. Івасів, Р.В. Корнилюк, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкові, Є.С. Осадчий, М.І. Савлук, О.О. Чуб, Ф.І. Шпиг та ін.

Постановка завдання. В рамках даного дослідження робиться спроба проаналізувати особливості діяльності невеликої, але дуже значимої для ринку України, групи банків. На ринку банківських послуг особливе місце займають 3 банки з іноземним капіталом, які мають багато спільного в своїй стратегії, структурі, переліку послуг, які вони надають своїм клієнтам. До цієї групи входить «Сітібанк Україна», «ING Банк Україна» та Комерційний та інвестиційний банк «КредіАгріголь» (КІБ «Креді Агріголь»). Всі три банки належать до провідних світових банківських груп, позиціонують себе на ринку України як банки, що обслуговують виключно корпоративних клієнтів.

Результати та їх обговорення. «Сітібанк Україна» належить до однієї з найбільших у світі фінансових корпорацій, що представлена в 140 країнах, має близько 260000 співробітників і 16000 філій у різних країнах світу. В Україні представлений дочірнім банком, що не має філій, не обслуговує приватних клієнтів, має кількість співробітників до 100. «ING Group» присутній у 50 країнах, 120000 співробітників, входить до 20 найбільших фінансових ТНК. В Україні представлена дочірнім банком, який обслуговує корпоративних клієнтів, не має філій. Банк має потужні позиції як зберігач цінних паперів, здійснює велику кількість операцій з цінними паперами. До переходу на бездокументарну форму існування акцій в Україні «ING Банк Україна» був одним з потужних учасників ринку реєстраторських послуг. Великі українські корпорації, обираючи даний банк у якості реєстратора прагнули захистити свою власність від потенційних загроз рейдерства. Ім'я та репутація банку були гарантією від виникнення потенційних проблем. У 2007—2008 роках банк робив спробу вийти на роздрібний ринок, існували плани щодо розгортання в Україні мережі відділень для обслуговування приватних клієнтів, проте банк відмовився від цих планів у 2008 році.

До недавнього часу КІБ «Креді Агріголь» був окремим банком, що спеціалізувався на обслуговуванні корпоративних клієнтів. У листопаді 2012 року відбулось злиття банку з банком КредіАгріголь Банк. Група Credit Agricole Group є найбільшою фінансовою групою Франції, орієнтована здебільшого на європейський ринок. В Україні була представлена Комерційним та інвестиційним банком, який кілька разів за період свого існування змінював назву, пізніше було придбано український «Індекс банк», який було перейменовано.

Всі три фінансові групи є глобальними гравцями, які представлені не лише на ринках певної країни, регіону. Національна приналежність капіталу вказаних банків відіграє другорядну роль. При виході на вітчизняний ринок банки були зареєстровані як дочірні з 100 % іноземним капіталом. На відміну від більшості інших фінансових груп, що вийшли на український ринок придбавши вітчизняні фінансові установи, вказані банки принципово не бажали поглинати існуючі вітчизняні фінансові установи. Небажання купувати існуючі банки пов'язано з репутаційними ризиками, можливістю отримати разом з банком приховані проблеми, а також величезним розривом в організаційній структурі, технологіях між провідними світовими фінансовими інститутами та вітчизняними фінансовими установами.

На ринку банківських послуг вищевказані банки реалізують стратегію «збирання вершків», яка полягає в прагненні обслуговувати корпоративних клієнтів, що мають великі обсяги операцій. Більшість дочірніх підрозділів провідних ТНК,

що працюють в Україні обслуговуються саме в цих банках. Ринок корпоративних клієнтів є цікавим для багатьох банків з іноземним капіталом. Деякі банки, як наприклад, «Сведбанк» повністю відмовились від роботи на роздрібному ринку на користь обслуговування корпорацій. Така орієнтація банків дозволяє мати компактну структуру, мінімальну кількість філій. Особливий інтерес для всіх фінансових установ представляють великі корпорації, дочірні структури провідних ТНК. Корпорації, представлені на ринках країн, що розвиваються, країн з транзитивною економікою мають досить обмежений вибір при виборі банку для обслуговування. Корпорація може обирати банк з переліку тих, з якими працює корпорація. Якщо на ринку представлено кілька банків з даного переліку можна обрати один з них, або одночасно працювати з кількома.

За результатами проведеного дослідження доцільно виділити спільні риси в діяльності на вітчизняному ринку даних банків:

- чітка орієнтація на обслуговування виключно корпоративних клієнтів, що мають великі обсяги операцій;
- переважна більшість клієнтів є підрозділами великих ТНК, або найбільших українських корпорацій;
- відсутність філій і відділень;
- значний обсяг операцій в іноземній валюті;
- кількість персоналу є незначною та не перевищує 100 осіб для кожного з банків;
- високі показники рентабельності;
- висока якість кредитного портфелю;
- ігнорування роздрібного ринку, малий і середній бізнес не є цільовими сегментами ринку для вказаних банків;
- репутація провідних фінансових груп не дозволяє працювати зі схемами оптимізації оподаткування, виконувати «сірі» операції;
- відсутність необхідності залучати дорогі ресурси на внутрішньому ринку;
- необхідність врахування валютних ризиків.

Реалізуючи стратегію збирання вершків банки, перш за все, залучають клієнтів, материнські структури яких працюють з материнськими структурами банків. Конкуренцію для вказаних банків становлять універсальні комерційні банки з іноземним капіталом, що також належать до провідних європейських фінансових груп.

Основними конкурентними перевагами трьох банків є глибока спеціалізація на обслуговуванні корпоративних клієнтів, високий професіоналізм персоналу, ефективне програмне забезпечення, швидкість обслуговування. Банки є англійськими, як у спілкуванні з клієнтами, так і в документообігу. Так, кореспонденція від клієнтів надходить англійською мовою. Відсутність мовного бар'єру, перекладів дозволяє працювати швидше, уникати зволікань, сайти деяких банків мають виключно англійську версію.

Для вітчизняних фінансових установ наявність досліджуваних фінансових установ є серйозним викликом. Конкуруючи з вітчизняними банками вони мають значні переваги. Можна сказати впевнено, що на ринку обслуговування провідних ТНК вітчизняні фінансові установи не мають можливості конкурувати з провідними світовими фінансовими групами. Це пов'язано з політикою бі-

льшості ТНК, яка передбачає співробітництво з акредитованими на рівні материнської структури банками. Банки надають можливість материнським структурам ТНК контролювати операції дочірніх структур в Україні в режимі реального часу, а також можливість погоджувати, або блокувати платежі. Тобто юридично відокремлена дочірня компанія фактично повністю керована материнською ТНК. Жоден український банк таких послуг не надає.

Конкуренція між вказаними банками існує, але потенційними конкурентами для них є банки, що належать до провідних фінансових груп. Певну конкуренцію становлять банки з російським державним капіталом, які розширюють свою діяльність на ринку України. Так «Промінвестбанк» орієнтується також на обслуговування великих корпоративних клієнтів. Поряд з великими можливостями російські банки мають і слабкі сторони, зокрема належність їх капіталу уряду Росії, тісні зв'язки з російськими корпораціями, що стримують співпрацю провідних українських корпорацій з даними банками.

Вітчизняний ринок характеризується великою роллю державного регулювання. Так, зокрема, вплив Національного банку на учасників ринку є досить великим. Основною обставиною, що ускладнює роботу вказаних банків в Україні є наявність жорсткої системи валютного регулювання та контролю. Відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону «Про банки та банківську діяльність», Декрету КМ України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» банкам делегуються функції, щодо здійснення контролю валютних операцій. Виконання цих функцій потребує витрат часу, коштів та обмежує потенційні можливості учасників ринку, знижує швидкість надання послуг. Враховуючи спеціалізацію вказаних банків на роботі з великими корпоративними клієнтами, що мають значні обсяги міжнародних операцій до 10 % персоналу кожного з банків зайняті саме в сфері валютного контролю.

Фінансові установи виконують функції, делеговані державою, які для банку не приносять жодного прибутку. Лібералізація валютного законодавства, що очікувалася багатьма учасниками ринку, зокрема прийняття нового закону щодо валютного контролю могла спростити роботу банків, відкрити більші можливості для отримання прибутків, розширити перелік здійснюваних операцій. У найближчій перспективі лібералізація валютного ринку є малоімовірною з огляду на проблеми, що існують з платіжним балансом та офіційними золотовалютними резервами.

Значні доходи банки отримують у вигляді комісійних за операції з купівлі-продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку для своїх клієнтів. Комісія становить 0,1—0,2 %, від суми угоди. Враховуючи значний обсяг міжнародних операцій у клієнтів вказаних банків комісійні доходи від операцій з іноземною валютою є одним з основних джерел доходів.

Проблеми з адекватністю капіталу, які наявні у більшості вітчизняних фінансових установ у вказаних банків відсутні. Материнські структури мають можливість підтримати вказані банки в разі виникнення потреби. Банки також не залучають дорогі ресурси на внутрішньому ринку, так як мають доступ до більш дешевих ресурсів. Тимчасово вільні кошти інвестуються здебільшого в державні цінні папери, в тому числі облігації номіновані в іноземній валюті.

Таблиця 1

ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ СТАНОМ НА 01.07.2012 Р

	ING Банк Україна	Сітібанк Україна	Комерційний та інвестицій- ний банк «КредіАгріголь»
загальні активи, тис. грн	11270952	5652630	3948834
часка активів у валюті, %	70,1	29,3	31,66
кредитний портфель, тис. грн	8632614	2060388	2649642
кредити юридичним особам, тис. грн	8552299	2004110	2624091
частка кредитів юр. особам в кредит- ному портфелі, %	99,06	97,3	99,05
в.т.ч. у валюті, тис. грн	7269406	546351	644114
чистий прибуток, тис. грн	287254	178431	145639

Джерело: Вісник НБУ №9 2012 рік

Одною з особливостей діяльності досліджуваних фінансових установ є висока прибутковість протягом довгого періоду часу. Найкращі показники прибутку має «Сітібанк Україна». Як свідчать дані в табл. 2 банки протягом останніх років працюють з прибутком. У цей же період банківська система України працювала в цілому зі збитками. Прибуток трьох банків, частка яких у загальних активах банків України не перевищує 2 %, перевищував прибуток найбільшого в Україні банку. Показники рентабельності активів та капіталу є дуже високими. У 2012 році вказані банки також працюють прибутково. Особливо високі показники демонструє «ING Банк Україна». Це є свідченням того, що вказані банки працюють ефективно, кредитний портфель є якісним, а також свідчить про те, що схеми оптимізації оподаткування не використовуються. У 2009 році до зазначеної групи банків додався новий банк — «Дойче банк ДБУ». В рамках даного дослідження ми не аналізували діяльність і показники цього банку з огляду на те, що він у попередні роки не проводив активної діяльності. Незважаючи на те, що банк був зареєстрований кілька років тому він лише розпочинає свою діяльність. Свідчення цього є збільшення валюти балансу за період з початку 2012 року в 6 разів. На нашу думку, стратегія банку буде схожою на досліджувані нами банки. Потенційними клієнтами банку є німецькі ТНК, представлені на ринку України. «Дойче банк ДБУ» належить до однієї з найбільших у світі фінансових груп. У 2012 році ринок України покинув німецький «Коммерцбанк», клієнтами якого була значна кількість дочірніх структур німецьких ТНК, що створює нові можливості для даного банку. Банк також не має поточних планів щодо створення філій, відділень в Україні, тобто є орієнтованим виключно на корпоративний сегмент ринку.

У листопаді 2012 року КІБ «Креді Агріголь» був приєднаний до «Креді Агріголь Банку». Для вказаного банку ринок України не є найбільш важливим. З метою оптимізації витрат та організаційної структури було прийнято рішення об'єднати 2 існуючих банки в Україні. Комерційний та інвестиційний банк буде існувати в структурі об'єднаного банку як підрозділ з обслуговування великих

корпоративних клієнтів. Процес об'єднання може призвести до втрати певних конкурентних переваг банку, зокрема оперативності, гнучкості та призвести до втрати певної кількості корпоративних клієнтів.

Таблиця 2

ПОКАЗНИКИ ПРИБУТКОВОСТІ, РЕНТАБЕЛЬНОСТІ АКТИВІВ ТА КАПІТАЛУ

період	ING Банк Україна	Сітібанк Україна	Комерційний та інвестиційний банк «КредіАгріголь»
2009 рік			
чистий прибуток, тис. грн	144246	451452	258658
ROA, %	2,01	10,8	5,7
ROE, %	10,3	55,4	37
2010 рік			
чистий прибуток, тис. грн	267800	302134	97658
ROA, %	2,7	6,07	2,2
ROE, %	20,6	39,7	16,1
2011 рік			
чистий прибуток, тис. грн	172603	409216	45964
ROA, %	1,7	7,3	0,8
ROE, %	10,7	27,4	7
2012 рік (I півріччя)			
чистий прибуток, тис. грн	287254	178431	145639
чистий прибуток за період 2009—2011 рр., тис. грн	584649	1162802	402280

Джерело: власні розрахунки, складено за даними НБУ (Вісник НБУ №3, 2010 рік, Вісник НБУ №3, 2011 рік, Вісник НБУ №3 2012 рік).

Висновки. На вітчизняному ринку мало прикладів вдалого злиття банків. При злитті різних за структурою, технологічним рівнем, кількістю персоналу банків існує ймовірність втрати існуючих конкурентних переваг. При злитті банки часто втрачають клієнтів, виникає необхідність переоформлення договорів, змінюються умови надання послуг.

Показники рентабельності активів та капіталу досліджуваних банків значно перевищують показники банківської системи в цілому та показники найбільших українських банків. Така особливість є наслідком реалізації стратегії «збирання вершків», яка полягає в орієнтації на роботу переважно з потужними корпоративними клієнтами.

Наявність існуючих і прихід нових глобальних гравців на ринок України буде сприяти подальшій трансформації ринку. Конкуренція з боку провідних банків є серйозним викликом для учасників ринку. Ринок України завдяки присутності на ньому глобальних гравців стає інтегрованим у світовий фінансовий простір. Українські банки будуть вимушені більш активно боротись за клієнтів з сегменту малого та середнього бізнесу, приватних клієнтів. Є передумови для поглиблення спеціалізації фінансових установ, які в своїй більшості є універсальними комерційними банками.

Література

- 1) *Барановський О.* Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії, Білорусі // Вісник НБУ. — №9. — С. 12—20.
- 2) Вісник Національного банку України №3 2010 р.
- 3) Вісник Національного банку України №3 2011 р.
- 4) Вісник Національного банку України №3 2012 р.
- 5) *Корнилюк Р.В.* Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання: монографія/ Р.В. Корнилюк, І.Б. Івасів, О.М. Діба. — К.: КНЕУ, 2012. — 234 с.
- 6) *Корнилюк Р.В.* Банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів: геополітичний контекст/ Корнилюк Р.В. // Світ фінансів. — Т.: ТНЕУ, 2009. — №3(20). — С. 74—80.
- 7) *Корнилюк Р.В.* Вплив іноземних банків на розвиток кредитного ринку України/ Корнилюк Р.В. // Банківська справа. — К.: Знання, 2011, №2.
- 8) *Мороз А.М.* Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні / Мороз А.М. // Фінанси, облік і аудит: зб.наук. праць. — К.: КНЕУ, 2009. — Вип. 13. — 313 с.

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 338.465.2

К.В. Прокоф'єва, аспірант,
ДонНУ, Донецьк

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН У ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЦІ

АНОТАЦІЯ. У статті проведено аналіз процесу розвитку теплоенергетики України на підставі законодавчих актів і виявлено його основні етапи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: тепlopостачання, тарифи, етапи.

АННОТАЦИЯ. В статье проведен анализ процесса развития теплоэнергетики Украины на основании законодательных актов и выявлены его основные этапы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: теплоснабжение, тарифы, этапы.

ANNOTATION. The article has analyzed development of heating supply of the Ukraine which based of legislation, and identified its main stages

KEYWORDS: heating supply, rates, stages.

Постановка проблеми і її зв'язок з найважливішими науковими та практичними завданнями.

Запровадження ефективних і дієвих механізмів державного управління соціально-економічним розвитком країни є одним із найважливіших завдань влади. З огляду на це, все більшу значимість набувають питання розвитку і подальшого реформування галузі тепlopостачання, як невід'ємного елемента сфери житлово-комунального господарства.

На сьогодні сфера тепlopостачання це соціально значима галузь, яка має низку невирішених проблем, зокрема занадто висока енергоємність і капіталоміс-